

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn tel 668 1242 faks 668 1240 e-post eki@ki.ee

**Illegaalse alkoholi
tarbimine ja kaubandus Eestis 2008
(elanike hinnangute alusel)**

Tallinn
Aprill 2009

Aruande koostaja: Evelin Ahermaa

Eesti Konjunktuuriinstituut

Rävala 6 19080 Tallinn

tel 668 1242

e-mail: eki@ki.ee

<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunktuuriinstituut

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Legaalse alkoholi eelistamine	4
2. Elanike eksperthinnangud alkoholi illegaalse kaubanduse kohta	6
2.1. Illegaalse kaubanduse aspektid	6
2.2. Illegaalse kaubanduse piiramise meetmed	9
3. Illegaalse alkoholi isiklik tarbimine	11
3.1. Illegaalse alkoholi kättesaadavus	11
3.2. Illegaalse alkoholi hinnad.....	13
3.3. Illegaalse alkoholi tarbimine	14
4. Illegaalse alkoholi osakaal kange alkoholi turul	17
Kokkuvõte	19
Lisad	
Lisa 1. Küsitlustulemuste protsentjaotused.....	20
Lisa 2. Küsitlustulemuste protsentjaotused sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes	23
Lisa 2.1. Illegaalse alkoholi ostmine 2008. aastal.....	23
Lisa 2.2. Pidevalt tegutseva illegaalse alkoholi müügikoha/ müüja teadmine.....	24
Lisa 3. Küsitletud kogumi iseloomustus	25

SISSEJUHATUS

Alkoholi illegaalne kaubandus mõjutab negatiivselt ettevõtluskeskkonda, vähendab riigi maksutulu ning illegaalse alkoholi tarbimine võib kujutada ohtu tarbijate tervisele. Illegaalse alkoholi kaubanduse ning tarbimise leviku ja trendide uurimine võimaldab probleemi teadvustada, kaardistada ning efektiivsemalt teostada meetmeid selle vähendamiseks (järelvalve, tervishoiu, maksustamise jne alal). Eesti alkoholiturul olid illegaalse alkoholi müük ja tarbimine tõsisteks probleemideks 1990ndate lõpus. Järgnevatel aastatel on uuringud näidanud positiivset trendi, kus aasta-aastalt on alkoholi illegaalne kaubandus Eestis vähenenud.

Eesti Konjunkturiinstituut (EKI) alustas illegaalse alkoholituru uuringutega 1998. aastal. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tellimisel on antud töö raames uuritud alkoholi illegaalse kaubanduse problemaatikat. Töö eesmärgiks on välja selgitada illegaalse alkoholi osakaal viina kogukaubanduses ning illegaalse kaubanduse poolt riigile tekitatud eeldatav maksutulukaotus.

Illegaalse alkoholina on töös käsitletud alkoholi, mille ostmisel ja tarbimisel elanik teadis, et see oli müüdud seadusevastaselt ning sellelt polnud makstud nõutavaid riigimakse. Uuringus ei kajastu alkoholi illegaalne kaubandus, milles tarbija on osalenud enda teadmata.

Töö on jaotatud neljaks peatükiks:

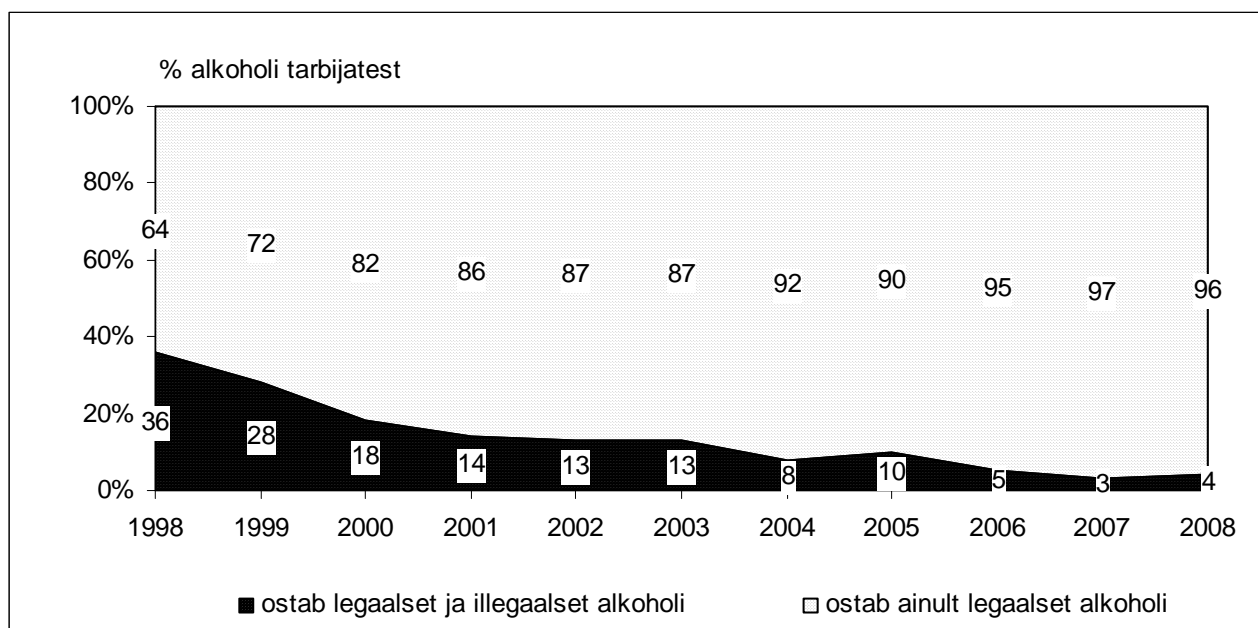
1. ülevaade legaalse alkoholi eelistamisest;
2. küsitlute ekspertarvamused alkoholi illegaalse kaubanduse kohta;
3. illegaalse alkoholi tarbijate isiklikud kokkupuuted salaalkoholiga;
4. koondülevaade illegaalse alkoholi osakaalust kange alkoholi (viina) turul ning hinnang riigi maksutulukaotusele.

Analüüsi tulemused kajastavad 2008. aasta olukorda ning muutusi perioodil 1998-2008. Uurimistöo tugineb 1092 Eesti elaniku kirjalikule küsitlusele (teostatud 2008. a detsembris). Küsitletud kuuluvad EKI tarbijate paneeli koosseisu ning esindavad läbilõiget Eesti elanikest soo, vanuse (18-74 eluaastat), rahvuse, regiooni, elukoha, hariduse ja netosissetuleku (leibkonnaliikme kohta kuus) järgi. Representatiivsuse tagamiseks on tulemused vanuse, soo, ja rahvuse järgi kaalutud. Küsitlustulemuste üldjaotused on toodud lisas 1 ning sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes lisas 2. Küsitletud kogumi iseloomustus on esitatud lisas 3.

1. LEGAALSE ALKOHOLI EELISTAMINE

Alkoholi tarbimisel on elanikel erinevaid valikuid ning sellest tulenevalt on ka eelistused erinevad. Tarbimisharjumused hõlmavad jookide eelistusi, tarbimissagedusi ja -koguseid, tarbimiskohti jne, kuid lisaks ka legaalse ja illegaalse alkoholi vahel valiku tegemist. Antud peatükis on esitatud ülevaade, kui palju alkoholi tarbijaid eelistab osta legaalselt alkoholi ning kuidas on nende eelistused kujunenud. Siinkohal on keskendutud vaid legaalse alkoholi eelistajate hinnangutele, illegaalse alkoholi ostmise põhjuseid on käsitletud alapeatükis 3.3.

Eesti elanikud eelistavad osta legaalselt alkoholi, mis väljendub joonisel 1.1 toodud andmetest. Vaid 4% alkoholi tarbijatest¹ ostis 2008. aastal illegaalselt alkoholi, ülejäänud ainult legaalselt. Legaalse alkoholi eelistajate osakaal on järk-järgult suurenenud, aastateks 2007-2008 oli see tõusnud viimase 11 aasta võrdluses rekordiliselt kõrgele tasemele. 1990ndate lõpus oli olukord oluliselt erinev käesolevast, mil ainult legaalselt alkoholi ostis ligi 2/3 alkoholi tarbijatest ning iga kolmas alkoholi tarbija ostis salaalkoholi. Sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes saab välja tuua erinevused sissetulekute ning regiooni järgi. Madalama sissetulekuga elanike hulgas on ainult legaalselt alkoholi ostvate alkoholi tarbijate osakaal madalam ning piirkondlikult on legaalselt alkoholi eelistavaid inimesi kõige vähem Kirde-Eesti alkoholi tarbijate seas (täiendavalt vt lisa 2.1).

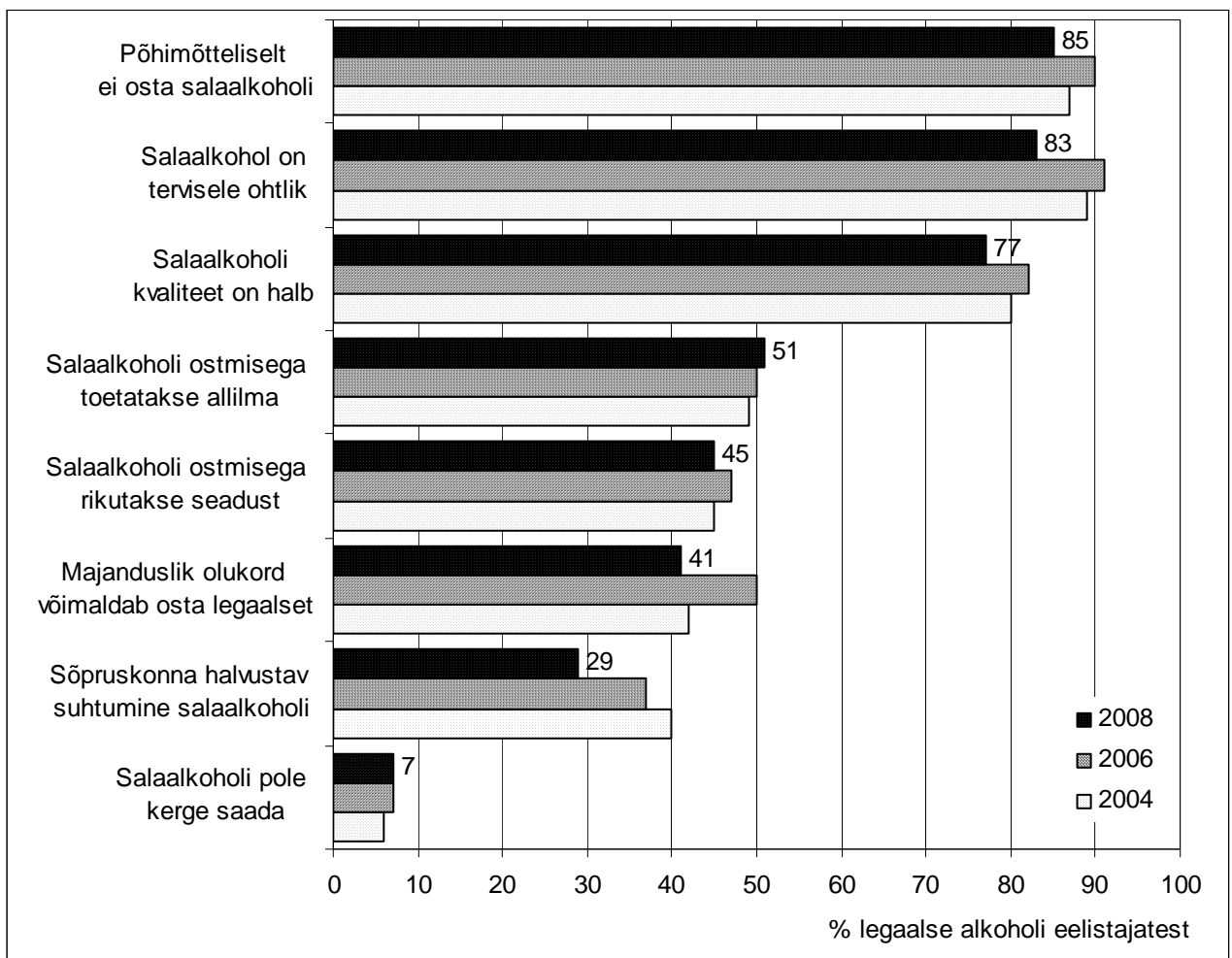

Joonis 1.1. Legaalse ja illegaalse alkoholi vahel valiku tegemine

¹ Alkoholi tarbib 85% Eesti täiskasvanud elanikkonnast.

Allikas: Alkoholi tarbimine ja alkoholipoliitika 2008 (elanike hinnangute alusel.). Tallinn: EKI, 2009. lk 4.

Salaalkoholi ei soovi legaalse alkoholi eelistajad osta põhimõtteliselt, samuti peetakse illegaalset alkoholi tervisele ohtlikuks ning selle kvaliteeti halvaks (enim märkisid mitte-eestlased ning üle 64-aastased). Kui võrrelda tarbijate hinnangute muutumist aastate lõikes, siis järeldub, et nimetatud kolm aspekti on aastaid püsinud põhjuste pingerea eesotsas (vt joonis 2.1). Iga teise legaalse alkoholi eelistaja jaoks on oluliseks põhjuseks ka soovimatus toetada allilma, samuti ei taheta rikkuda seadusi. Mõnevõrra vähem märgiti, et majanduslik olukord võimaldab osta legaalselt alkoholi. Teatud määral toodi välja veel seda, et sõpruskond suhtuks salaalkoholi ostmisesse ja tarbimisse halvustavalt. Kõige ebaolulisemaks teguriks legaalse alkoholi eelistamisel on salaalkoholi kättesaadavus, enamasti ei võta alkoholi tarbijad seda ostuotsuste puhul arvesse.

Joonis 1.2. Legaalse alkoholi eelistamise põhjused

2. ELANIKE EKSPERTHINNANGUD ALKOHOLI ILLEGAALSE KAUBANDUSE KOHTA

Varimajanduse nähtuste uurimisel on võimalik kasutada elanikke kui eksperte, st kasutada nende hinnanguid uuritava probleemi kohta, tähelepanekuid ühiskonnas aset leidvate antud valdkonna muutuste kohta. Elanike eksperthinnangud baseeruvad igapäevasest elust kogunenud informatsioonil ning on üheks võimaluseks illegaalse alkoholi leviku hindamisel ja selle osakaalu määramisel kangete alkohoolsete jookide (viina) üldises tarbimises. Viimase osas seetõttu, et illegaalselt müüakse eelkõige kanget alkoholi – viina, puskarit ning muid kangeid alkohoolseid jooke. Järgnevalt on analüüsitud elanike hinnanguid illegaalse alkoholi ostjate, tarbimise, vastavate müügi- ning infokanalite osas. Samuti on esitatud elanike ettepanekud illegaalse kaubanduse takistamiseks ning vähendamiseks.

2.1. Illegaalse kaubanduse aspektid

Elanike varimajanduse kohta antud hinnangud põhinevad informatsioonil, mida on saadud erinevatest allikatest. Ühelt poolt on elanikel isiklike kokkupuuteid alkoholi illegaalse kaubandusega, teiselt poolt saadakse andmeid teisestest infoallikatest nagu näiteks meedia või tutvusring. Küsitlustulemustest järeldub, et 2008. aastal oli elanike arvamus alkoholi illegaalse kaubanduse kohta kõige rohkem mõjutatud sellest, mida oli kuulnud/loetud/nähtud meediakanalite kaudu (s.o TV, raadio, ajalehed, ajakirjad, Internet). Samas oli olulisel kohal ka sugulaste, sõprade ja tuttavate käest saadud informatsioon. Tabelist 2.1 on näha, et nimetatud infoallikad kujundasid elanike arvamusi ka eelnevatel aastatel, kuid oma tutvusringkonnalt pärineva info osa on mõnevõrra vähenenud. Võrreldes 2006. ja 2007. aastaga, on vähenenud ka enda kogemuse osa alkoholi illegaalse kaubanduse kohta arvamuse kujunemisel (enda kogemuse alla kuulub nii illegaalses kaubanduses osalemine kui näiteks müümise-ostmise pealt nägemine).

Tabel 2.1. Elanike infoallikad alkoholi illegaalse kaubanduse kohta
(% vastanutest, märgitud mitu vastust)

	2004	2005	2006	2007	2008
Meedia	35	48	46	39	42
Sugulased, sõbrad, tuttavad	43	46	48	46	35
Oma kogemus	12	9	14	11	8
Ei oska öelda	21	14	12	17	24

Sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes olid erinevused 2008. aastal samad mis varasematel aastatel. Meediakanalid olid olulisteks infoallikateks Põhja-Eesti elanikele, eestlastele, alla 30-aastastele, kõrgharidusega ning suurema sissetulekuga inimestele. Oma tutvusringi käest informatsiooni saamine oli enam levinud Kirde-Eestis, mitte-eestlaste hulgas ning madalama hariduse ja sissetulekuga inimeste seas. Enda kogemust märkisid kõige rohkem Kirde-Eesti inimesed.

Enda tuttavate seas teadis illegaalse alkoholi ostjaid olevat iga viies vastanu, peamiselt teati mõnda ostjat, mitte paljusid (vt tabel 2.2). Kui võrrelda omavahel viimase viie aasta küsitlustulemusi, siis saab öelda, et salaalkoholi ostjate tundmine on järjepidevalt vähenenud, millest võiks järeldada, et kui inimesed teavad üha vähem illegaalse alkoholi ostjaid, siis on salaalkoholi ostmise ja tarbimine vähenenud. Kas sellist järeldust toetab illegaalse alkoholi tarbijate endi hinnangute analüüs, on toodud 3. peatükis.

Tabel 2.2. Illegaalse alkoholi ostjate teadmine (% vastanutest)

	2004	2005	2006	2007	2008
Teab paljusid	9	10	4	4	3
Teab mõnesid	27	31	23	19	17
Ei tea kedagi	49	47	62	64	67
Ei oska öelda	15	12	11	13	13
Kokku	100	100	100	100	100

Keskmisest rohkem teadsid oma tutvusringkonnas olevat salaalkoholi ostjaid väiksema sissetulekuga inimesed. Regionaalselt teadsid oma tuttavate seas salaalkoholi ostjaid olevat enim Kirde-Eesti inimesed (paljusid illegaalse alkoholi ostjaid teadis 6% ning mõnesid 36% Kirde-Eesti elanikest). Sellele viitasid ka eelnevalt toodud andmed selle kohta, kust Eesti elanikud alkoholi illegaalse kaubandusega seotud informatsiooni saavad.

Illegaalse alkoholi ostjate tundmise kõrval küsiti elanikelt ka seda, kas nad teavad salaalkoholi müügikohti. Tulemustest selgus, et 15% vastanutest teadis mõnda regulaarselt tegutsevat salaalkoholi müügikohta või müüjat ning kõige kõrgem näitaja oli sarnaselt varasematele aastatele Kirde-Eestis, mille elanikest märkis küsitlusel 34%, et omab sellist informatsiooni (täiendavalt vt lisa 2.2). Aasta-aastalt on neid inimesi aga vähemaks jäänud, kes on kursis pidevalt tegutsevate müügikohtade asukohtadega või müüjatega (vt tabel 2.3).

Tabel 2.3. Illegaalse alkoholi müügikoha/müüja teadmine (% vastanutest)

	2004	2005	2006	2007	2008
Teab	26	26	20	17	15
Ei tea	74	74	80	83	85
Kokku	100	100	100	100	100

Elanike eksperthinnangu järgi on levinuimaks illegaalse alkoholi müügikohaks jätkuvalt müüja kodu, seda märkis 61% vastanutest (alates 2001. aastast pole hinnangutes olulist muutust aset leidnud). Vastanutest 39% hinnangul müüakse illegaalset alkoholi käest kätte tänaval ning neljandik vastanutest nimetas müügikohana turgu (samasugused hinnangud anti ka 2007. aastal). Müügikohtade pingerea lõppu jäid kauplused/kioskid ning baarid/pubid, mida nimetas võrdset 7% vastanutest.

Alkoholsetest jookidest on elanike hinnangul salakaubanduses kõige rohkem levinud viin, teisel kohal on puskar ning kolmandal piiritus (alapeatükk 3.3 kajastab illegaalse alkoholi ostjate eelistusi). Müügistruktuuri kohta antud hinnangud olid mõnevõrra erinevad aastatel 1999-2000, kui piirituse osatähtsust peeti puskari omast suuremaks.

Elanike arvamus selle kohta, kui palju moodustab illegaalne alkohol üldisest kange alkoholi tarbimisest Eestis, on esitatud tabelis 2.4. Tulemustest on näha, et illegaalse alkoholi tarbimine on elanike hinnangul vähenenud, seda nii 1990ndate lõpuga kui viimaste aastatega võrreldes. Kui 1999. aastal hinnati illegaalse alkoholi osakaaluks üldises kange alkoholi tarbimises keskmiselt 44%, siis 2000ndate keskel 1/3 ning 2008. aastal 27%. Salaalkoholi osakaalu hindasid keskmisest kõrgemaks Kirde-Eesti elanikud ning madalama sissetuleku ja haridusega inimesed.

Tabel 2.4. Illegaalse alkoholi tarbimise osakaal üldises kangete alkoholsete jookide tarbimises (elanike eksperthinnangute keskmine)

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
44%	43%	41%	36%	32%	34%	32%	32%	28%	27%

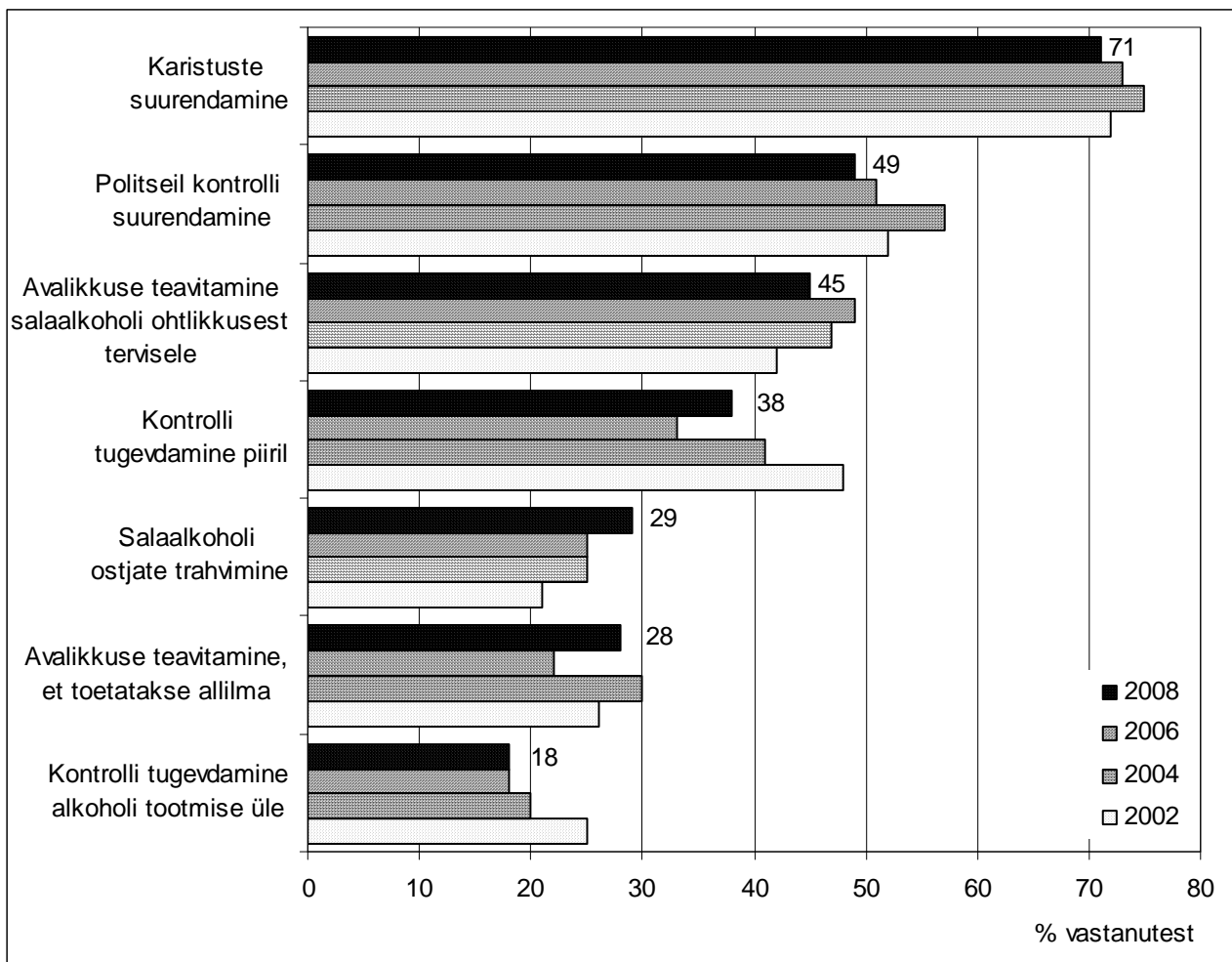
Siinkohal oli analüüsitud eksperthinnanguid, mis kajastasid elanike üldiseid arvamusi alkoholi illegaalse kaubanduse kohta. 3. peatükis on analüüsitud illegaalset turgu nende inimeste hinnangute alusel, kes ise salaalkoholi ostavad ning tarbivad.

2.2. Illegaalse kaubanduse piiramise meetmed

Alkoholi illegaalse kaubanduse piiramiseks on mitmeid meetmeid ning küsitlusel uuriti elanike arvamust, millised neist on nende arvates kõige efektiivsemad ning kas salakaubanduse takistamisega peaks riik üldse tegelema. Sarnaselt varasematele aastatele on elanike hinnangul salaalkoholi levikut ja tarbimist vaja riiklike meetmetega piirata, mis järeldeb sellest, et vaid 1% vastanutest märkis küsitlusel, et mitte midagi ei tuleks teha.

Kõige tõhusamaks meetmeks on elanike hinnangul karistuste suurendamine illegaalse alkoholi tootjatele, vahendajatele ning müüjatele, ligi kolmveerand vastanutest märkis küsitlusel, et karistusi tuleks karmistada. Seda peeti kõige otstarbekamaks abinõuks ka varasematel aastatel (vt joonis 2.1). Poolte vastanute arvates peaks politsei teostama laiaulatuslikumat kontrolli. Kolmandal kohal meetmete pingereas oli preventiivne selgitustöö, et salaalkoholi tarbimine on potentsiaalne oht tervisele. Lisaks politsei kontrollile märkis 38% vastanutest ka vajadust rangema piirikontrolli järele (enne Eesti kuulumist Euroopa Liitu ehk enne 2004. aastat märgiti vajadust tugevdatud piirikontrolli järele rohkem kui peale 2004. aastat). Nimetatud neli meetet moodustasid ka varasematel aastatel pingerea esineliku. Väiksem kasutegur on elanike hinnangul illegaalse alkoholi tarbijate trahvimisel, avalikkuse ulatuslikumal teavitamisel, et salaalkoholi ostmine toetab allilma, ning kontrolli tugevdamisel alkoholi tootmise üle.

Sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes saab välja tuua, et 2008. aastal pooldasid rangemaid karistusi eelkõige Kesk-Eesti elanikud, kontrolli suurendamise vajadust politsei poolt märkisid enim Lääne-Eesti inimesed ning tallinlased. Piirikontrolli tugevdamist nimetasid enim maainimesed, kuid kõige vähem olid selle tõhustamise poolt Kirde-Eesti elanikud. Vajadust laialdasema teavitustöö järele illegaalse alkoholi ohtlikkuse kohta tervisele nimetasid piirkondlikult enim Põhja-Eesti elanikud. Peamise lisasettepanekuna on aastast aastasse märgitud legaalse alkoholi hinna alandamist läbi aktsiisimaksu vähendamise.

Joonis 2.1. Alkoholi illegaalse kaubanduse piiramise meetodid

3. ILLEGAALSE ALKOHOLI ISIKLIK TARBIMINE

Ekspert hinnangute avaldamise võimaluse kõrval hõlmas küsitlus ka küsimusi elanike isiklike kokkupuudete kohta illegaalse alkoholiga. Viimased võimaldavad teha järeldusi elanike enesehinnangu kohta oma tarbimiskäitumise osas ja analüüsida teisest aspektist lähtuvalt illegaalse alkoholiga seonduvat.

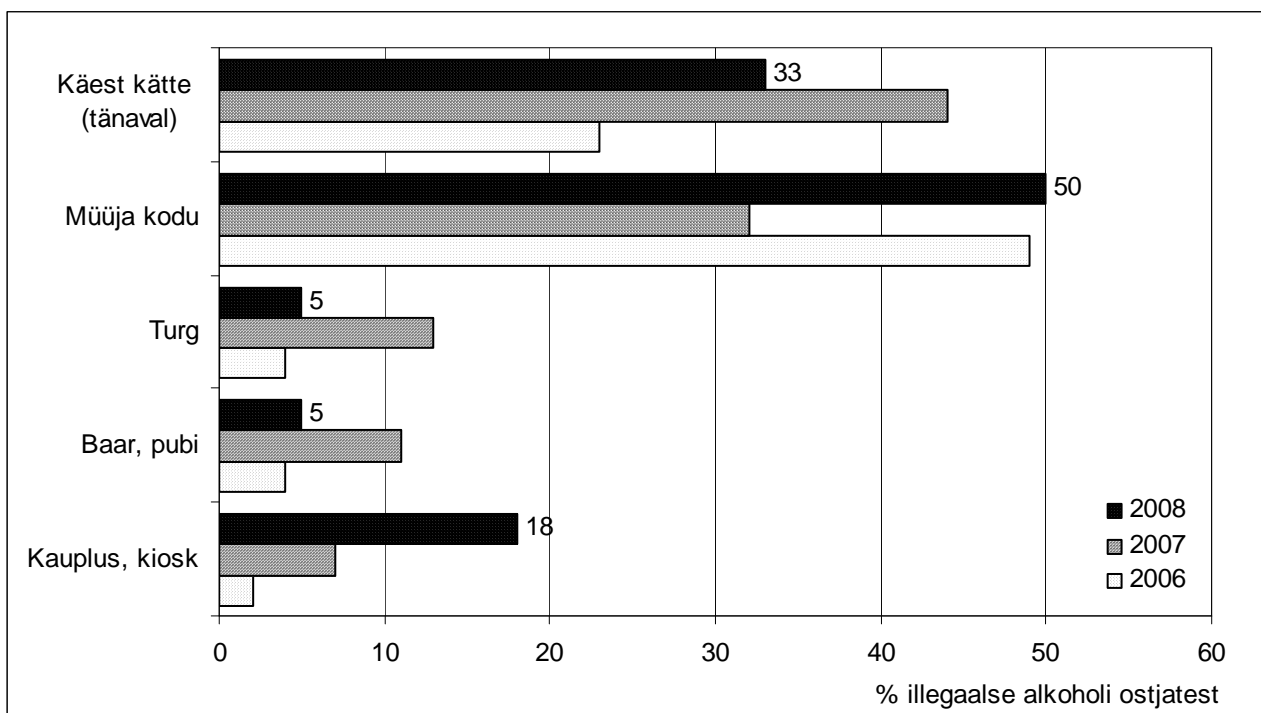
3.1. Illegaalse alkoholi kättesaadavus

Kauba kättesaadavus on selle ostmise ning tarbimise üheks mõjuriks. Kui tarbija soovib osta illegaalset alkoholi, siis kerge kättesaadavuse korral on tõenäosus suurem, et ost ka tegelikult sooritatakse. Küsitlusel uuriti illegaalse alkoholi ostjate käest, kuidas on kättesaadavus nende endi jaoks muutunud. Tulemused näitasid, et valdava osa illegaalse alkoholi ostjate jaoks jäi salaalkoholi kättesaadavus 2008. aastal samasuguseks, nagu see on olnud ka eelnevatel aastatel, ülejäänutele muutus see pigem raskemaks kui kergemaks (vt tabel 3.1). Kõige rohkem adusid illegaalse alkoholi tarbijad kättesaadavuse raskemaks muutumist 2001. aastal ehk peale Eestis aset leidnud ulatuslikku metanoolimürgitust. Järelevalveorganite poolt teostatavat kontrolli oli siis oluliselt tõhustatud, mis avaldas mõju ka illegaalse alkoholi kättesaadavusele.

Tabel 3.1. Illegaalse alkoholi kättesaadavuse muutumine (% illegaalse alkoholi ostjatest)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Muutus kergemaks	10	12	11	14	10	10	12	14	4	4	6
Jäi samaks	59	47	51	42	52	68	61	58	73	69	65
Muutus raskemaks	15	13	18	32	19	14	5	12	13	20	15
Ei oska öelda	16	28	20	12	19	8	22	16	10	7	14
Kokku	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Eelnevalt 2. peatükis käsitletud illegaalse alkoholi müügikohtade ekspert hinnangute kõrval on joonisel 3.1 esitatud illegaalse alkoholi ostjate endi poolt märgitud ostukohad ning tabelis 3.2 on toodud tulemused pikema aegrea kohta. Seejuures võis vastaja märkida mitu kohta, kust ta tavaliselt illegaalset alkoholi ostab.

Joonis 3.1. Illegaalse alkoholi ostukohad

Tabel 3.2. Illegaalse alkoholi ostukohad (% illegaalse alkoholi ostjatest)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Müüja kodu	63	46	56	56	52	55	64	58	49	32	50
Käest kätte (tänaval)	5	10	4	17	20	18	10	22	23	44	33
Kauplus, kiosk, baar, pubi	20	17	6	17	15	8	9	22	6	18	23
Turg	12	15	17	12	11	13	5	4	4	13	5
Mujal	0	12	10	5	11	6	14	5	8	5	15

Illegaalse alkoholi ostukohtade pingereas oli aastaid esikohal müüja kodu, kuid perioodil 2005-2007 selle osatähtsus vähenes ning tõusutendentsi näitas käest kätte tänavamüük (2007. a illegaalse alkoholi ostukohtade pingereas esikohal). 2008. aastal tõusis pingereas taas esimeseks müüja kodu, ostukohana kasutasid seda pooled salaalkoholi ostjad. Vähem levinud ostukohtadeks on kaubandus- ja toitlustusasutused ning turud. Kui ostja on tellinud salaalkoholi, siis lisaks nimetatud kohtadele leiab illegaalse alkoholiga kauplemine aset ka ostja ja müüja poolt omavahel kokkulepitud muudes kohtades.

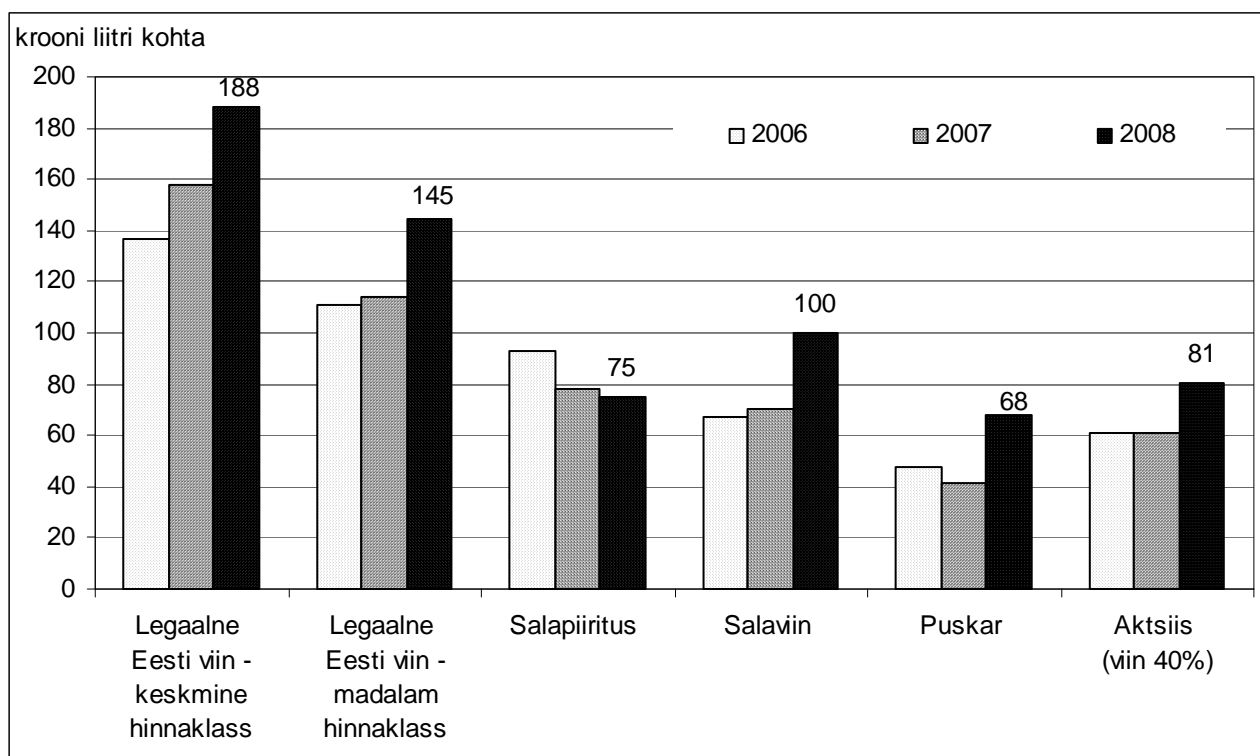
3.2. Illegaalse alkoholi hinnad

Hind on tarbija jaoks ostuotsuse tegemisel oluliseks kriteeriumiks ning järgnevalt on kajastatud, millised hinnaerinevused on legaalsel ja illegaalsel alkoholil, et välja selgitada hinnaeelised. Kuna alkohoolsed joogid on tooted, millelt tuleb tasuda aktsiisimaks, siis mõjutab alkoholi hinnakujundust olulisel määral aktsiisipoliitika ning maksudest tulenevalt on legaalse alkoholi hinnatase kõrgem kui illegaalsel. Kangete alkohoolsete jookide aktsiisimäär² tõsteti 2008. aastal kaks korda: 1. jaanuarist ~10% ja 1. juulist ~20%; enne seda tõusis maksumäär ~5% 1. jaanuaril 2005. aastal (peale kuueaastast püsimist samal tasemel).

EKI on läbi viinud legaalse alkoholi hinnavaatlusi ning uurinud illegaalse alkoholi hindu eri toodete lõikes (vt joonis 3.2, hinnad on antud perioodi kohta oktoober-november). Legaalse alkoholi puhul on vaatluse alla võetud keskmise ja madalama hinnaklassi kodumaine viin. Illegaalse alkoholi hindu on võimaldanud uurida tarbijaküsitlus, kus illegaalse alkoholi ostjad märkisid ära hinnad, millega nad salaalkoholi ise ostsid.

2008. aasta tarbijaküsitluse tulemused olid alljärgnevad:

- Salaviin (1 liiter): keskmine hind 100 krooni.
- Salapiiritus (1 liiter): keskmine hind 75 krooni.
- Puskar (1 liiter): keskmine hind 68 krooni.

Joonis 3.2. Alkohoolsete jookide keskmised hinnad

² Alkoholi aktsiisiga maksustamist ja maksumärgistamist reguleerib *Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus*.

Legaalsete alkoholsete jookide hinnad on aastast aastasse tõusnud (seda nii keskmises kui madalamas hinnaklassis), 2008. aasta hinnatõusu tingis eelkõige aktsiisimäära tõus. Koos legaalse alkoholi kallinemisega tõusid 2008. aastal ka peamiste illegaalsete alkoholsete jookide hinnad, seejuures oli kasv kiirem kui legaalsetel toodetel (nt madalama hinnaklassi legaalne Eesti viin kallines 27%, aga salaviin 42%). Kui võrrelda legaalse ja illegaalse alkoholi hinnasuhet, siis saab öelda, et see püsis varasemalt enam-vähem samal tasemel: madalama hinnaklassi legaalne kodumaine viin maksis 1,6-1,7 korda rohkem kui salaviin. 2008. aastal alanes aga legaalse (madalama hinnaklassi) ja illegaalse viina hinnasuhe 1,45-kordseks. Erinevalt salaviinast ja puskarist on salapiirituse hind perioodil 2006-2008 langenud. Lisaks saab märkida, et kui enne 2002. aastat ületas viinaliitritl makstav aktsiis illegaalse viina hinna, siis alates 2002. aastast on salaviina hind olnud kõrgem kui samalt koguselt ettenähtud aktsiisimaksu summa.

Kange alkoholi maksustamisel on 2006. aasta 1. juulist kehtinud maksumärgistamise nõue. Alkoholi müügipakendile kinnitatud maksumärk annab tarbijale teada, et antud toote näol on tegemist legaalse kaubaga, lisaks on tarbijal endal võimalik kontrollida maksumärgi õigsust ja vastavust tootega Maksu- ja Tolliameti kodulehel elektroonse päringuga või lühisõnumi päringuga. Küsitlusel uuriti elanikelt, kuivõrd nad jälgivad kange alkoholi ostmisel maksumärke ning kas see on nende jaoks tähtis. Tulemustest selgus, et 69% kange alkoholi ostjate jaoks on maksumärk oluline ning nad jälgivad selle olemasolu müügipakendil (2006. ja 2007. aastal märkis seda 3/4 kange alkoholi ostjatest). Samas iga kolmanda kange alkoholi ostja jaoks pole see tähtis ning ta ei huvitu ka maksumärgi olemasolust. Kui üldiselt on huvi maksumärgi vastu kõrge, siis sarnaselt varasematele aastatele jälgivad maksumärgi olemasolu keskmisest mõnevõrra vähem madalama sissetulekuga ning alla 30-aastased kange alkoholi ostjad.

3.3. Illegaalse alkoholi tarbimine

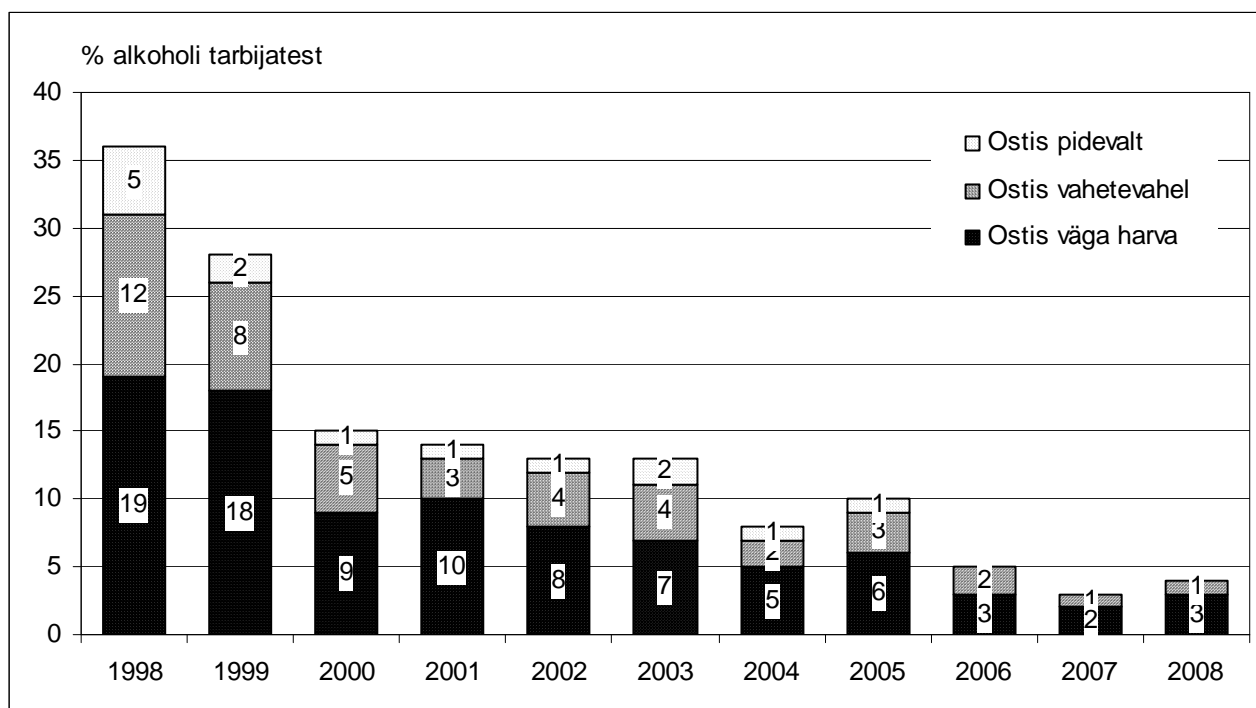
Osa alkoholi tarbijaid eelistab osta legaalse alkoholi kõrval ka illegaalset alkoholi. Küsitlusel uuriti, mis on illegaalse alkoholi ostmise ajenditeks ning tulemustest järeldub, et sarnaselt varasematele aastatele on peapõhjuseks salaalkoholi odavam hind. Odavam hind oli 2008. aastal väga oluline 54%-le ning mõnevõrra oluline 20%-le illegaalse alkoholi ostjatele. Samas märgiti küsitlusel ostmise oluliste põhjustena ka seda, et salaalkoholi müüja on usaldusväärne ning legaalse ja illegaalse alkoholi kvaliteet on sama (olid väga tähtsateks ajenditeks vastavalt 40%-le ja 32%-le illegaalse alkoholi ostjatele). Salaalkoholi kerge kättesaadavus on ostjate jaoks pigem ebaoluline tegur.

Illegaalset alkoholi ostis 2008. aasta küsitlusandmetel 4% alkoholi tarbijatest. Tabelis 3.3 toodud aegreast nähtub, et 1990ndate lõpuaastail ostis illegaalset alkoholi iga kolmas-neljas alkoholi

tarbija, 2000ndatel vähenes nii illegaalse alkoholi ostjate üldine osakaal kui salaalkoholi ostmise sagedus. Jooniselt 3.3 on näha, kuidas aastate lõikes on toimunud muutused illegaalse alkoholi ostmise sageduse osas: illegaalse alkoholi ostjate osakaalu vähenemine leidis 2000ndate algusaastail aset eelkõige nende arvel, kes ostsid illegaalset alkoholi harva, kuid märgatavalt vähenes ka vahetevahel ning pidevalt salaalkoholi ostnud inimeste osakaal. Pidevalt salaalkoholi ostvate inimeste osakaal jõudis 2006. aastaks nulli ning püsis nulltasemel ka 2008. aastani. Sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes järeldeb, et kõige suurem on illegaalse alkoholi tarbijate osakaal hinnatundlike madalama sissetulekuga inimeste seas ning Kirde-Eesti elanike hulgas. Täiendavalt on tulemused esitatud lisis 2.1.

Tabel 3.3. Illegaalse alkoholi ostmine (% alkoholi tarbijatest)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ostis pidevalt	5	2	1	1	1	2	1	1	0	0	0
Ostis vahetevahel	12	8	6	3	4	4	2	3	2	1	1
Ostis väga harva	19	18	11	10	8	7	5	6	3	2	3
Ei ostnud	64	72	82	86	87	87	92	90	95	97	96
Kokku	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

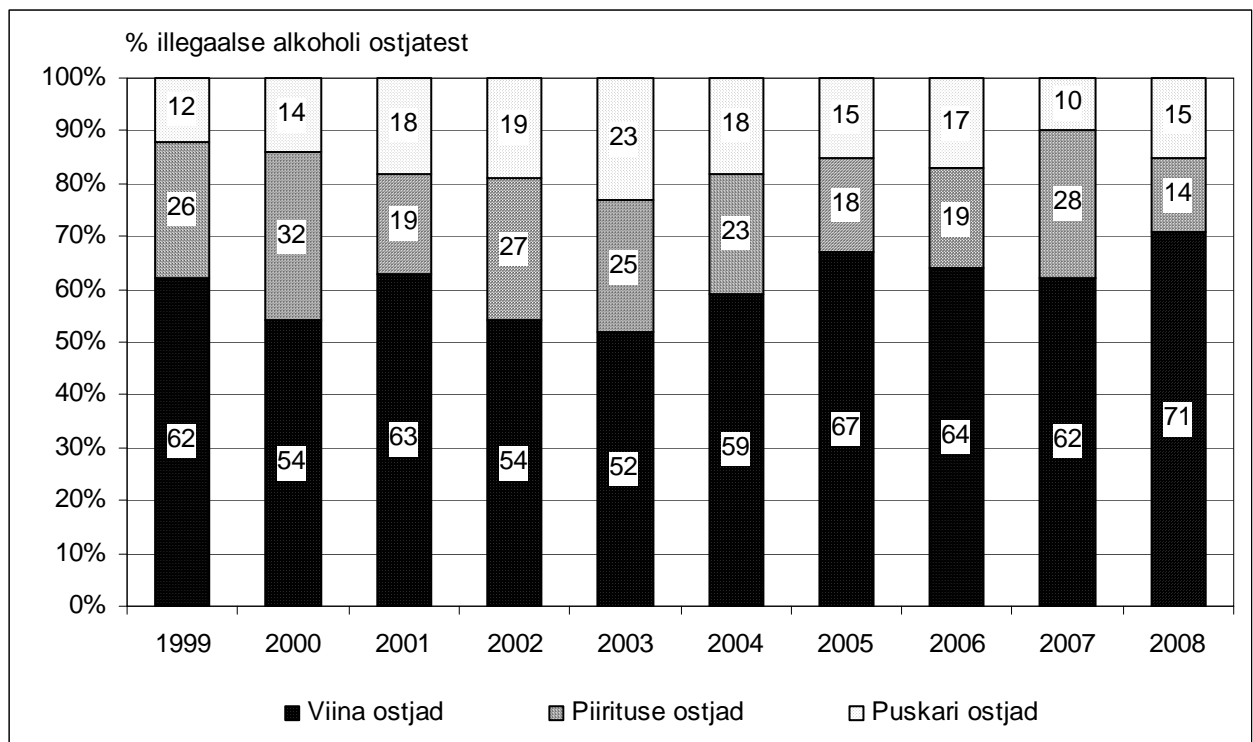
Joonis 3.3. Illegaalse alkoholi ostmine

Enamasti ostavad illegaalse alkoholi ostjad salaalkoholi legaalsele alkoholile lisaks, seega on illegaalse alkoholi ostjate osakaalu kõrval oluline teada, milline on legaalse ja illegaalse alkoholi tarbimise vahekord, et selle abil omakorda välja selgitada tarbitud salaalkoholi maht. Illegaalse alkoholi ostjate endi hinnangutele tuginedes saab öelda, et 2008. aastal oli kogu nende poolt tarbitud kangest alkoholist keskmiselt 23% illegaalne (vt tabel 3.4). Võrreldes 1990ndate lõpuga on illegaalse alkoholi osakaal märgatavalt vähenenud, kuid 2007. aastaga võrreldes taas tõusnud. Illegaalse alkoholi turuosa ja selle muutuste kohta on kokkuvõtlikud järeldused tehtud 4. peatükis.

Tabel 3.4. Illegaalse alkoholi tarbimise osakaal kangete alkoholsete jookide kogutarbimises (illegaalse alkoholi tarbijate hinnangute keskmine)

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
39%	25%	24%	21%	25%	29%	26%	22%	17%	23%

Illegaalsest alkoholist ostetakse enim viina, kuid teatud määral ka puskarit ning piiritust. 2008. aastal moodustasid salaviina ostjad 71% illegaalse alkoholi ostjatest. Joonisel 3.4 toodud illegaalse alkoholi ostjaskonna struktuuri järgi saab öelda, et illegaalse piirituse ostjate osakaal 2008. aastal vähenes, kuid illegaalse viina ning puskari ostjate osakaal suurenes. Pikema perioodi kohta saab järeldada, et salaviin on olnud alates 1990ndate lõpust illegaalses kaubanduses prevaleeriv.

Joonis 3.4. Illegaalse alkoholi ostjaskonna struktuur

4. ILLEGAALSE ALKOHOLI OSAKAAL KANGE ALKOHOLI TURUL

Illegaalse alkoholi osakaalu leidmiseks kange alkoholi (viina) üldises tarbimises on eelnevates peatükkides analüüsitud Eesti elanike eksperthinnanguid ning alkoholi tarbijate isiklikke kokkupuuteid illegaalse alkoholiga.

Erinevate meetodite kasutamisel on tulemused mõjutatud mitmetest teguritest. Eksperthinnanguid mõjutab nii inimeste endi käitumine, tutvusringkonnalt saadud informatsioon, meedia kui ka asjaolu, et tegu on raskelt hinnatava probleemiga. Eksperthinnangutes hindavad inimesed elanikkonna üldist käitumist ning eksperthinnangud on enamasti ülehinnatud. Antud juhul on võimendavaks asjaoluks see, et illegaalse kauba tarbimine on halvustatav. Samal põhjusel on hinnang enda käitumisele üldjuhul alahinnatud. Inimesed püüavad vähendada ning varjata oma alkoholi tarbimise näitajaid (sh illegaalse alkoholi tarbimist). Seejuures ei pruugi see olla alati tahtlik, enda käitumist püütakse alateadlikult näidata heast küljest ja paremana, kui see tegelikult on.

Kuna illegaalne alkohol on kangest alkoholist peamiseks alternatiiviks viinale, siis saab illegaalse alkoholi turuosa väljendada viinaturu suhtes. **EKI hinnangul moodustas 2008. aastal illegaalne alkohol 10-15% viina siseturumahust.** Varasemate aastate hinnangud ning illegaalse alkoholi turgu iseloomustavad näitajad on toodud tabelis 4.1.

Tabel 4.1. Alkoholi illegaalse kaubanduse maht ja arvestuslik maksutulukaotus

Näitaja	Ühik	1999 ³	2000 ³	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Illegaalse kaubanduse osakaal siseturul	%	44	38	30-35	25-30	25-30	20-25	20-25	15-20	8-12	10-15
Illegaalse kaubanduse keskmine maht	mln l	3,7	3,5	2,9	3,0	3,5	2,6	2,4	2,1	1,5	1,4-2,2
	mln kr	191	166	154	189	210	188	159	140	102	136-216
Riigieelarvesse laekumata aktsiis	mln kr	217	202	149	152	178	151	132	108	69	101
Riigieelarvesse laekumata käibemaks	mln kr	73	66	51	57	65	61	50	40	27	43

³ Eestis legaalselt soetatud ja reisijate poolt riigist välja viidud alkoholi statistika puudumise tõttu võivad illegaalse turu maht ja maksukaotused olla ülehinnatud välismaaga seotud ostude osakaalu võrra legaalsest alkoholiturust.

Illegaalse alkoholi turumahu väljaselgitamiseks on uurimistöös kasutatud legaalse viina müüki siseturule, millest on maha arvatud turistide poolt ostetud viina kogused (nii Eestist kaasa viimiseks ostetud kui Eestis tarbitud kogused). Illegaalse alkoholi osakaal viina siseturumahust 2008. aastal mõnevõrra tõusis (võrreldes 2007. aastaga) ning suurenes illegaalselt müüdud alkoholi maht ja käive. Käibe kasvu on lisaks müüdud koguste suurenemisele põhjustanud ka illegaalse alkoholi hinnatõus. EKI andmetel müüdi 2008. aastal Eestis legaalselt 15,6 miljonit liitrit viina, millest turistide ostud moodustasid 3,3 miljonit liitrit. Võttes aluseks, et hinnanguliselt 10-15% viina siseturumahust oli illegaalne⁴, siis müüdi 2008. aastal 1,4-2,2 miljonit liitrit illegaalset alkoholi, mille käive jäi vahemikku 136-216 miljonit krooni.

Võrreldes omavahel pikema perioodi näitajaid, saab järeldada, et illegaalse alkoholi osakaal on 2000ndatel vähenenud. Siinkohal on mõju avaldanud elanike ostujõu suurenemine, legaalse alkoholi suhteliselt stabiilsena püsinud hinnad (kuni 2008. aastani), madalama hinnaklassi viinamarkide müügile tulemine ning alates 2006. aastast aitas turu legaalsemaks muutumisele kaasa ka kange alkoholi maksumärgistamine.

Riigile põhjustab illegaalne kaubandus maksutulukaotuse, mis väljendub saamata jäävas aktsiisis ja käibemaksus. Kui illegaalselt müüdud alkoholilt oleks tasutud vastavad maksud, siis oleks 2008. aasta riigieelarvesse täiendavalt laekunud *ca* 144 miljonit krooni⁵. Võrdluseks saab välja tuua, et riigieelarvesse laekus 2008. aastal alkoholiaktsiisi 2,4 miljardit krooni (kõikide alkoholsete jookide pealt kokku).

⁴ Elanike poolt teadlikult tehtud illegaalsed ostud, uuringus ei kajastu illegaalne kaubandus, milles tarbija osales enda teadmata.

⁵ Laekumata maksusummade arvestuse aluseks on võetud illegaalse alkoholituru osakaalu vahemikhinnangu alampiir. Arvestuses on kasutatud aastakeskmist aktsiisi.

KOKKUVÕTE

Enamasti eelistavad tarbijad osta legaalset alkoholi, illegaalset alkoholi ostis 2008. aastal vaid 4% alkoholi tarbijatest. Peamiseks ajendiks salaalkoholi ostmisele on selle odavam hind, seetõttu on illegaalse alkoholi ostjate osakaal suurem hinnatundlike madalama sissetulekuga tarbijate seas. Piirkondlikult on salaalkoholi ostjate osakaal kõrgem Kirde-Eesti elanike hulgas. Samas ostetakse illegaalset alkoholi ka seetõttu, et salaalkoholi müüja on usaldusväärne ning leegaalse ja illegaalse alkoholi kvaliteeti hinnatakse samaks.

Alkoholi illegaalses kaubanduses on aastaid olnud esikohal viin. Võrreldes leegaalsete odavama hinnaklassi viinadega, on salaviin keskmiselt 1,45 korda odavam. Kangete alkohoolsete jookide aktsiisimäär tõusis 2008. aasta 1. jaanuarist ~10% ja 1. juulist ~20%, mis tingis leegaalse alkoholi hinnatõusu ning millega omakorda kaasnes ka illegaalse alkoholi hinnatõus (nt madalama hinnaklassi leegaalne Eesti viin kallines aastaga 27%, aga salaviin 42%).

Peamiselt ostetakse illegaalset alkoholi müüja kodust ning käest kätte tänaval. Kui varasemalt teadsid inimesed rohkem regulaarselt tegutsevaid salaalkoholi müügikohti, müüjaid ning ka oma tuttavate seas salaalkoholi ostjaid, siis 2008. aastaks oli elanikel sellekohast informatsiooni vähem. Pidevalt tegutsevaid müügikohti teadis 15% vastanutest (2004. a 26%) ning enda tutvusringi hulgas teadis illegaalse alkoholi ostjaid olevat 20% vastanutest (2004. a 38%).

Kuna illegaalse alkoholi hulgas on kõige enam levinud viin, siis saab salaalkoholi osakaalu väljendada viinaturu suhtes. EKI hinnangul moodustas illegaalne alkohol 2008. aastal 10-15% viina siseturumahust (2007. a 8-12%). See tähendab, et ebaseaduslikult müüdi 1,4-2,2 miljonit liitrit alkoholi, mille rahaline käive oli 136-216 miljonit krooni. Illegaalse kaubanduse tõttu oli riigile tekitatud maksutulukaotus hinnanguliselt ca 144 miljonit krooni. Võrreldes 2007. aastaga, illegaalse alkoholi osakaal 2008. aastal mõnevõrra tõusis ning illegaalselt müüdüd kogused ning käive suurenesid.

Elanike hinnangul tuleb riigil salakaubandust eri meetmetega takistada, vaid 1% vastanutest märkis küsitlusel, et mitte midagi ei tuleks teha. Kõige efektiivsemaks alkoholi illegaalse kaubanduse vähendamise meetmeks peetakse karistuste karmistamist salaalkoholi tootjatele, vahendajatele ja müüjatele. Samas on elanike arvates vaja suurendada ka politseipoolset kontrolli ning teha rohkem teavitustööd, et leviks ulatuslikumalt arusaam salaalkoholi tarbimise mõjudest ja kahjustest.

KÜSITLUSTULEMUSTE PROTSENTJAOTUSED

SALAALKOHOLI KAUBANDUS EESTIS

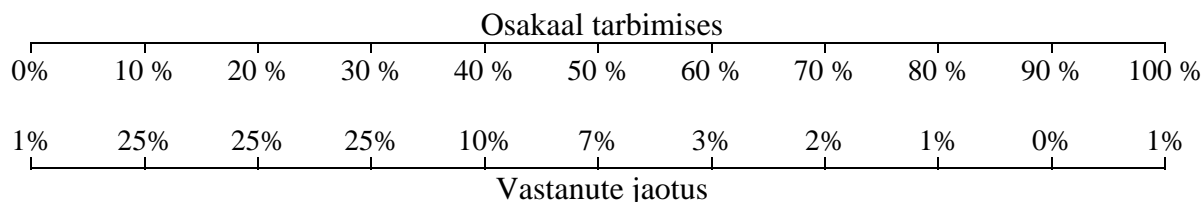
KAS TEIE TUTVUSRINGKONNAS ON INIMESI, KES OSTAVAD SALAALKOHOLI?
(% vastanutest)

Jah, tean paljusid	3
Jah, tean mõnesid	17
Ei tea kedagi	67
Ei oska öelda	13

MILLINE ALKOHOL ON TEIE ARVATES SALAKAUBANDUSES PRAEGU
ENIM LEVINUD? (vastanute hinnangute pingerida)

Viin: 1. kohal Puskar: 2. kohal Piiritus: 3. kohal

KUI SUUREKS TE HINDATE SALAALKOHOLI (viina, piirituse, puskari) OSA EESTI
ELANIKE ÜLDISES KANGE ALKOHOLI TARBIMISES?

MILLISED ON TEIE ARVATES SALAALKOHOLI PEAMISED MÜÜGIKOHAD?
(% vastanutest, märgitud mitu vastust)

Käest kätte (tänaval)	39
Turud	25
Kauplused, kioskid	7
Baarid, pubid	7
Müüja kodu	61
Muu koht	2
Ei oska öelda	18

KAS TEIE ISIKLIKULT TEATE MÕNDA PIDEVALT TEGUTSEVAT SALAALKOHOLI
MÜÜGIKOHTA VÕI MÜÜJAT? (% vastanutest)

Jah	15
Ei	85

KUST TE OLETE 2008. AASTAL SAANUD SALAALKOHOLI KAUBANDUSE KOHTA
INFORMATSIOONI? (% vastanutest, märgitud mitu vastust)

Oma kogemusest (olen müümist näinud või ise ostnud)	8
Sugulaste, sõprade, tuttavate käest kuulnud	35
Meediat saanud (TV, raadio, ajalehed, ajakirjad, Internet)	42
Mujalt	0
Ei oska öelda	24

MIDA TULEKS TEIE HINNANGUL TEHA SALAALKOHOLIGA VÕITLEMISEKS?

(% vastanutest, märgitud mitu vastust)

Suurendada karistusi salaalkoholi tootjatele, vahendajatele ja müüjatele	71
Trahvida salaalkoholi ostjaid	29
Politseil suurendada kontrolli	49
Tugevdada kontrolli alkoholi tootmise üle	18
Tugevdada kontrolli piiril	38
Rohkem selgitada avalikkusele salaalkoholi ohtlikkust tervisele	45
Rohkem selgitada avalikkusele, et salaalkoholi ostmisega toetatakse allilma	28
Muu	5
Mitte midagi ei tuleks teha	1

ELANIKE KOKKUPUUTED SALAALKOHOLIGA

KAS TEIE JÄLGITE KANGET ALKOHOLI OSTES RIIKLIKU MAKSUMÄRGI OLEMASOLU PUDELIL (müügipakendil)? (% alkoholi tarbijatest)

Jah, see on minu jaoks oluline	55
Ei, see pole minu jaoks oluline	25
Ma ei osta kanget alkoholi	20

KAS TE ISE OLETE 2008. AASTAL OSTNUD SALAALKOHOLI? (% alkoholi tarbijatest)

Ei ole ostnud	96
Ostsin väga harva	3
Ostsin vahetevahel	1
Ostsin pidevalt	0

KUI TE EI OSTNUD 2008. AASTAL SALAALKOHOLI, SIIS KUI OLULISED ON TEIE JAOKS JÄRGMISED PÕHJUSED? (% legaalse alkoholi eelistajatest)

	Väga oluline	Mõnevõrra oluline	Ei ole oluline	Ei oska öelda
Majanduslik olukord võimaldab osta legaalset alkoholi	41	30	23	6
Pean endast lugu ja põhimõtteliselt ei osta salaalkoholi	85	8	5	2
Minu sõprusringkond suhtuks sellesse halvustavalt	29	22	35	14
Salaalkoholi pole kerge saada	7	11	42	40
Salaalkohol on tervisele ohtlik	83	8	3	6
Salaalkoholi kvaliteet on halb	77	8	3	12
Salaalkoholi ostmisega rikuksin seadust	45	27	21	7
Salaalkoholi ostmisega toetaksin allilma	51	21	17	11
Muu	2			

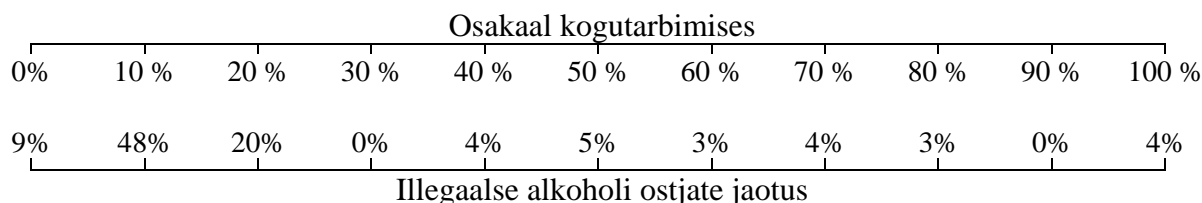
KUI TE OSTSITE 2008. AASTAL SALAALKOHOLI, SIIS KUI OLULISED ON TEIE JAOKS JÄRGMISED PÕHJUSED? (% illegaalse alkoholi ostjatest)

	Väga oluline	Mõnevõrra oluline	Ei ole oluline	Ei oska öelda
Salaalkohol on odavam	54	20	23	3
Salaalkohol on minu jaoks kergesti kättesaadav	16	20	56	8
Legaalse alkoholi ja salaalkoholi kvaliteet on sama	32	28	22	18
Salaalkoholi müüja on usaldusväärne	40	25	8	27
Muu	12			

KUI TE OSTSITE 2008. AASTAL SALAALKOHOLI, SIIS MIDA KONKREETSILT? (% illegaalse alkoholi ostjatest, märgitud mitu vastust)

Viina	77
Piiritust	15
Puskarit	16
Muud	/märgitud viskit, rummi, veini/

MILLISE OSA MOODUSTAS SALAALKOHOL TEIE KANGE ALKOHOLI KOGUTARBIMISEST 2008. AASTA NOVEMBRIS?

KUST TE TAVALISELT SALAALKOHOLI OSTATE? (% illegaalse alkoholi ostjatest, märgitud mitu vastust)

Käest kätte (tänavalt)	33
Turult	5
Kauplustest, kioskitest	18
Baaridest, pubidest	5
Müüja kodust	50
Mujalt	15

MILLISE HINNAGA TE OSTSITE VIIMATI SALAALKOHOLI?

Viina	0,5-liitrine pudel	keskmiselt 50 krooni
Piiritust	1,0-liitrine pudel	keskmiselt 75 krooni
Puskarit	0,5-liitrine pudel	keskmiselt 34 krooni

KUIDAS MUUTUS TEIE JAOKS SALAALKOHOLI KÄTTESAADAVUS 2008. AASTA JOOKSUL? (% illegaalse alkoholi ostjatest)

Muutus kergemaks	6
Jäi samaks	65
Muutus raskemaks	15
Ei oska öelda	14

KÜSITLUSTULEMUSTE PROTSENTJAOTUSED SOTSIAAL-DEMOGRAAFILISTE GRUUPIDE LÕIKES

Illegaalse alkoholi ostmine 2008. aastal

(% alkoholi tarbijatest)

		Ei ostanud	Ostis väga harva	Ostis vahetevahel	Ostis pidevalt
Keskmiselt		96	3	1	0
Regioon	Põhja-Eesti	99	0	1	0
	Kesk-Eesti	95	3	0	2
	Kirde-Eesti	89	8	2	1
	Lääne-Eesti	98	2	0	0
	Lõuna-Eesti	96	3	1	0
Elukoht	Tallinn	99	0	1	0
	suured linnad	92	6	1	1
	väikelinnad	96	3	1	0
	maa-asulad	97	2	1	0
Rahvus	eestlased	97	2	1	0
	mitte-eestlased	95	4	1	0
Vanus	18 - 29 aastased	98	1	1	0
	30 - 49 aastased	96	3	1	0
	50 - 64 aastased	95	3	1	1
	65 - 74 aastased	98	2	0	0
Sugu	naised	99	1	0	0
	mehed	94	4	2	0
Haridus	alg-, põhiharidus	96	3	1	0
	keskharidus	95	4	1	0
	kõrgharidus	99	1	0	0
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	alla 2001 kr	84	9	7	0
	2001- 4000 kr	96	3	1	0
	4001- 6000 kr	96	3	1	0
	6001- 8000 kr	94	4	1	1
	üle 8000 kr	99	1	0	0

Pidevalt tegutseva illegaalse alkoholi müügikoha/ müüja teadmine
(% vastanutest)

		Teab	Ei tea
Keskmiselt		15	85
Regioon	Põhja-Eesti	8	92
	Kesk-Eesti	17	83
	Kirde-Eesti	34	66
	Lääne-Eesti	7	93
	Lõuna-Eesti	18	82
Elukoht	Tallinn	9	91
	suured linnad	21	79
	väikelinnad	16	84
	maa-asulad	16	84
Rahvus	eestlased	12	88
	mitte-eestlased	20	80
Vanus	18 - 29 aastased	14	86
	30 - 49 aastased	17	83
	50 - 64 aastased	14	86
	65 - 74 aastased	12	88
Sugu	naised	14	86
	mehed	16	84
Haridus	alg-, põhiharidus	22	78
	keskharidus	16	84
	kõrgharidus	10	90
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	alla 2001 kr	26	74
	2001- 4000 kr	19	81
	4001- 6000 kr	15	85
	6001- 8000 kr	15	85
	üle 8000 kr	9	91

KÜSITLETUD KOGUMI ISELOOMUSTUS

Regiooni järgi⁶:

Põhja-Eesti	40%
Kesk-Eesti	10%
Kirde-Eesti	14%
Lääne-Eesti	13%
Lõuna-Eesti	23%

Elukoha järgi:

Tallinn	31%
suured linnad ⁷	19%
väikelinnad	21%
maa-asulad	29%

Rahvuse järgi:

eestlased	69%
mitte-eestlased	31%

Vanuse järgi:

18 - 29 aastased	24%
30 - 49 aastased	38%
50 - 64 aastased	24%
65 - 74 aastased	14%

Soo järgi:

naised	54%
mehed	46%

Hariduse järgi:

alg- ja põhiharidus	10%
keskharidus (k.a keskeriharidus)	56%
kõrgharidus (k.a magister, doktor)	34%

Netosissetuleku järgi

(leibkonnaliikme kohta kuus):

alla 2001 kr	4%
2001- 4000 kr	20%
4001- 6000 kr	29%
6001- 8000 kr	20%
üle 8000 kr	27%

⁶ Vabariigi Valitsuse 3. aprilli 2001. aasta määrusega nr 126 kinnitatud Eesti piirkondlike üksuste statistilise klassifikaatori 3. tasemel esitatud maakondade grupid:

Põhja-Eesti: Harju maakond (sh Tallinn)

Kesk-Eesti: Järva, Lääne-Viru ja Rapla maakond

Kirde-Eesti: Ida-Viru maakond

Lääne-Eesti: Hiiu, Lääne, Pärnu ja Saare maakond

Lõuna-Eesti: Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru maakond

⁷ Tartu, Narva, Pärnu, Kohtla-Järve ja Jõhvi